

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ. ЗІСТАВНЕ ВИВЧЕННЯ МОВНИХ КАРТИН СВІТУ

УДК 81'22+37/821.111(73)

ВОЛКОВА С. В.

(Херсонський державний університет)

ВІД ЕТНОАРХЕТИПНОГО ОБРАЗУ *GREAT SPIRIT* ДО ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ *UNSUBDUED*

У статті аналізуються механізми створення такого художнього образу, який слугує втіленням національного характеру, акумулює специфічні риси характеру, ментальності, свідомості етносу. Установлено, що художній образ, який постає етнокультурним типажом, проходить декілька ступенів формування: передконцептуальну, концептуальну і вербальну. Виявлено імплікативні ознаки етноархетипів, які є передконцептуальною іпостасю етнокультурного типажу "нескорений".
Ключові слова: художній образ, етнокультурний типаж, етноархетип, передконцептуальна іпостась, імплікативні ознаки

Волкова С.В. От этноархетипного образа *Great Spirit* к этнокультурному типажу *Unsubdued*. В статье анализируются механизмы создания такого художественного образа, который служит воплощением национального характера, аккумулирует специфические черты характера, ментальности, сознания этноса. Установлено, что художественный образ, являющийся этнокультурным типажом, проходит несколько стадий формирования: передконцептуальную, концептуальную и вербальную. Виявлено имплицативные характеристики этноархетипов, которые служат передконцептуальной ипостасью этнокультурного типажа "непокоренный".

Volkova S.V. From ethnoarchetypal image *Great Spirit* till ethnocultural literary type *Unsubdued*. The article focuses on the mechanisms of forming literary image in contemporary Amerindian prosaic texts. Literary image embodies characteristic features of typical representative of Amerindian ethnos of XX – XXI centuries. The paper suggests linguocultural criteria of classifying literary image of central personage as ethnocultural typical literary image. Contextual analysis of Amerindian prosaic texts approves that ethnocultural typical literary image accumulates beliefs, values and worldview of those Amerindian youths, who coming from II World War found themselves between two worlds: native and modern American society. Cognitive and linguistic analysis highlights that such literary image undergoes three stages of its formation: preconceptual, conceptual and verbal. Preconceptual level of literary image formation as ethnocultural type is described by archetypal analysis of Amerindian myths and legends. Interpreting the type of images in Amerindian folklore texts allows explicating the implicative features of such ethnocultural archetypes as *Great Spirit*, *Woman-Creator* and *Medicine*. In contemporary Amerindian prosaic texts such implicative features are revealed in the descriptions of behaviors, deeds, actions, thoughts, and intentions of central personages. Thus mapping of motifs from Amerindian myths and legends into those from contemporary prosaic texts approves the idea that literary images in contemporary prosaic texts implement archetypal features of *Great Spirit*, who is the only Creator in the world, from folklore texts. Reference to the lexico-semantic analysis and on its basis semiotic analysis help to identify lexico-stylistic means of expressing typical characteristics of a central personage and refer him to the class of ethnocultural type. Such type should have the characteristic features of the only one, of some kind of the Messiah, who must change the world, the relationships in the world and attitude to the world, and he should have strict position of his beliefs as his mission is to live and work for the harmony and balance in the world. Such type of literary character is named '*unsubdued*'.

Постановка проблеми. На перетині міждисциплінарних зв'язків наук в останній чверті ХХ століття у межах структуралістського напрямку виокремилася нова галузь сучасного мовознавства – етнопсихолінгвістика, яка вивчає національні особливості комунікації, що зумовлені специфікою мовних систем комунікантів, культурними відмінностями, характерними для культурно-національних спільнот, а також чинниками, пов'язаними з етнопсихологією формування і сприйняття мовлення [Красних 2002, с. 10].

Новою постала розробка в контексті психології поняття «особистість», особливий інтерес до процесу формування особистості, починаючи з раннього дитинства, використання фрейдівського та юнгівського вчення для пояснення кровних відносин у стародавніх народів.

У контексті психоаналізу поняття «типова особистість» перетворилося в головний категоріальний інструмент розкриття особливостей індивідуальної й соціальної культури. Якою постає типова особистість, такою є і культура в цілому. Типова особистість служить головним фактором вироблення національного характеру [Гачев 2983, с. 6].

На думку американських етнопсихологів, пізнавальна цінність поняття «типова особистість» настільки велика, що воно дає можливість прогнозувати, яким повинен бути тип культури там, де панує певний стиль основної особистості (це, зокрема, дає можливість

проорокувати, якою буде релігія, міфологія та інші «проективні системи») [Bierhorst 1985, с. 16-19; Campbell 1988, с. 37; Chandler 2007, с. 18].

Типова особистість пов'язана з одним із параметрів визначення етнічної ідентичності – психічного складу етносу як сукупності специфічних рис характеру, ментальності, свідомості. Цю ознаку етнічної культури обстоював ще російський філософ, філолог Г. Шпет, висловивши думку, що психологію народу потрібно досліджувати на підставі збагнення смислу об'єктивних культурних явищ, у яких формуються типові суб'єктивні почуття народу. Згідно з його гумбольдтіанською концепцією, дух народу, тобто народний характер, символізує смисл і ідею народу [Шпет 2003, с. 124].

Зосередження уваги етнопсихологів на особистості (індивідуумі) як основному факторі, що формує культуру етносу, сприяло вивченню типу етнокультурної особистості, її мовлення і культури шляхом звернення до художніх текстів. Так, перед лінгвістами і літературознавцями поставали нові проблеми інтерпретації художніх текстів, акцентуючи інтерпретативну діяльність на переосмисленні мовленнєвої поведінки персонажів, виявленні способів і засобів вираження художніх особистостей наратора і персонажів прозового тексту, описі концептуальної картини світу, втіленої в художніх образах твору.

Через ключові концепти етнокультури у художньому прозовому тексті відображено і концептуально картинні аспекти свідомості автора-письменника. У такий спосіб відбувається «накладання» етнокультурних на індивідуальні (суб'єктивні). Тобто, досвід етносу, його мовно-культурна чи концептуальна картина накладається на свідомість особи, яка формується в атмосфері цієї культури. Як результат, спостерігається явище синтезу загального й індивідуального, етнокультурного й особистісного. Тому кожен художній текст через конкретного автора-письменника, відображає два плани: один – етнокультурний, другий – індивідуально-особистісний.

Ю.Д. Апресян зазначав: «Кожна природна мова відтворює певний спосіб сприйняття і організації концептуалізації світу. Притаманний мові спосіб концептуалізації дійсності (погляду на світ) є частково універсальним, частково національно-специфічним: носії різних мов сприймають світ дещо по-різному, що зумовлено особливостями кожної з мов» [Апресян 1995, с. 38–39].

Оскільки досліджувані нами художні прозові тексти американських письменників індіанського походження становлять синтез міфологічного, етнокультурного й індивідуально-авторського, то **метою** роботи є виявлення архетипних ознак художнього образу – етнокультурного типуажу.

США – багатонаціональна країна з притаманним їй різноманіттям етносів, які в сукупності утворюють не просто «мозаїку культур», а досить певний етнокультурний ландшафт, представлений невичерпними історичними традиціями багатьох етносів, амеріндіанського зокрема. Виокремлення етнокультурних особливостей передбачено **завданням** дослідження, що постає в характеристиці архетипних уявлень, вірувань і переконань, які становлять передконцептуальну основу художніх образів.

Об'єктом аналізу є художній образ – етнокультурний типаж, а **предметом** – етноархетипні ознаки художнього образу – етнокультурного типуажу.

Розгляд архетипу як категорії підсвідомості в контексті різних науково-дослідницьких парадигм дає можливість виявити те особливе, що вносить кожен підхід в інтерпретацію поняття «архетип», сприяючи його специфікації і частковій універсалізації як метатеоретичної категорії культурології, що узагальнює і синтезує існуючі теорії. Концепцію архетипу збагатили засновник ритуально-міфологічного напрямку Дж.Дж. Фрезер, історик релігії і міфології М. Еліаде, представники школи міфопоетики США Е. Фрай і М. Бодкін, неофрейдист Е. Фромм, структураліст К. Леві-Строс.

Систематизація поглядів К.Г. Юнга та його послідовників на природу архетипу як колективного позасвідомого дозволила окреслити коло архетипів і розподілити їх на психологічні, культурні й етнокультурні [Белехова 2004, с. 291–303; Белехова 2015, с. 3–9]. У світлі когнітивної лінгвістики психологічні архетипи вважаються результатом емоційного

досвіду людства [там само]. Вони є передконцептуальними структурами, довербальними концептуальними імплікаціями, певний набір яких утворює зміст того чи іншого художнього образу.

Культурний архетип, слідом за Л.І. Белеховою, розуміємо як свідомо опрацьований психологічний архетип у судженнях і оцінках індивідуумів [Белехова 2015, с. 9]. Його зміст складається із концептуальних ознак, які виявляються шляхом співвіднесення з міфом, релігійним ученням, казкою і, в решті решт, з літературним твором. До культурних архетипів відносять архетипи Трійці, Божої Матері / Мадонни, Персони / Маски, Героя / Трікстера, Світового Дерева, Вічного Мандрівника, Світового Яйця, Мудрого Старця, Життя, Смерті, Розвитку, Метаморфози тощо [Белехова 1999, с. 80–82]. Список культурних архетипів є відкритим. Його можна доповнити етнокультурними архетипами.

Етнокультурні архетипи постають константами національної духовності, що виражають і закріплюють основні властивості етносу як культурної цінності [Белехова 2015, с. 9]. У кожній національній культурі домінують свої етнокультурні архетипи, які суттєвим образом визначають особливості світогляду, характеру художньої творчості й історичної долі народу. За К. Юнгом, актуалізація архетипу є кроком у минуле, поверненням до архаїчних якостей духовності [Юнг 1991, с. 108], однак посилення архетипного може бути і проєкцією в майбутнє, оскільки етнокультурні архетипи виражають не тільки досвід минулого, але й майбутні мрії народу [Забіяко 1998, с. 39].

Архетипний аналіз текстів міфів, легенд і казок автохтонного населення США дозволив виявити **етноархетипні образи-символи** Сонця, Місяця, Гори, Пера, Орла, Змії: “*Way beyond the earth, a part of the Osage lived in the sky. They wanted to know where they came from, so they went to the Sun. He told them that they were his children*” (AIML, “Children of the Sun”, p.119); “*Coyote is a bad hunter who never kills anything. Once he watched Eagle hunting rabbits. [...] Eagle couldn’t stand any more pestering. Also, Coyote had asked him four times, and if someone asks four times, you better give him what he wants*” (AIML, “Coyote Steals the Sun and Moon”, p. 141–142).

В основі етноархетипних символів індіанців США лежать **етноархетипи** Медіси (знання, мудрість), Жінки-творця, Великого Духу. Останній в етнокультурній картині світу амеріндіанців має як чоловіче (Великий Творець), так і жіноче начало (Велика Матір).

Етноархетип Великого Творця (Great Spirit) в текстах амеріндіанських міфів, легенд і казок виявляється в образах героїв, які мають амбівалентні характеристики. Творець в амеріндіанських текстах постає не тільки Духом, а й людиною, шаманом, знахарем (medicine man /woman), які обізнані в законах всесвіту, природи й землі: “*Glooscap yet lives, somewhere at the southern edge of the world. Glooscap is a spirit, a medicine man, a sorcerer. He can make men and women smile. He can do anything. Glooscap made all the animals, creating them to be peaceful and useful to human. Glooscap made everything as it should be*” (AIML, “Glooscap Fights the Water Monster”, p. 181).

Американський дослідник П. Хартц, зазначав, що світосприйняття амеріндіанців визначається як політеїстичне або полідемонічне [Hartz 2009, с. 17] і виявляється в шані різних культів і вірі в різних творців залежно від належності до того чи іншого племені та його географічного розташування. Звідси, різноманітність образів-персонажів в автохтонних текстах, що маніфестують певний культ Творця: *Great Sun or Great Mystery* (у народів племені Ojibway), *Glooscap* (племена Algonquians), *Takuskanskan* (племена White River Sioux), *Kloskurbeh* (племена Penobscot), *Old One* (племена Okanogan).

Загальною рисою у світогляді представників різних племен постає віра в те, що всі речі мають дух (життя), і що з членів племені Творець обирає того, кому він відкриває таємні речі. Таких людей називають шаманами. Шаманство – одна із форм вияву анімістичного світогляду, що припускає можливість спілкування з духами [American Folklore 1996]. Шаманські дії включали використання барабанів (бубнів) і торохтілок (свистків), участь усіх присутніх на обряді й особливими ефектами (світовими, голосовими).

У текстах амеріндіанських міфів, легенд і казок культ шаманства втілено в образах помічників Творця (*Sweet Medicine, Great Medicine*), яких наділено чарівними властивостями (*medicine tipi, medicine man\woman*): “Among the Cheyenne there were certain **medicine men** of extraordinary wisdom and superhuman powers. Sometimes they would come together and pup up a lodge. Sitting in a large circle, they chanted and went through curious rituals, after which each man rose and performed wonders before the crowd” (AIML, “Arrow Boy”, p. 29); “There are **four** powerful men in our tribe”, said Bull-by-Himself, “who have the **medicine** and the knowledge, but keep them from us” (AIML, “The Sacred Weed”, p. 64).

Переконання амеріндіанців в тому, що надприродні сили керують Всесвітом і поділяються на три рівні (небеса (мешкання духів), земля (мешкання людини) і підземний світ) [Allen 1998, с. 75], спричинило породження багатьох варіантів сюжетів про створення світу, людини, тварин, установлення законів співіснування всього живого на землі. Усі три рівні поєднуються Світовим Деревом (*Sacred Tree*), оскільки коріння дерева знаходяться в землі (світ померлих), дерево стоїть на земній поверхні (світ живих), стовбур тягнеться до неба (світ небесних духів) [Ворп 2004, с. 11].

Такі вірування амеріндіанців також знайшли втілення в автохтонних текстах в численних персонажних образах, де дерево, або гілочка (метонімічний образ дерева) стають чарівними помічниками інших героїв, допомагають їм здійснювати перехід з одного світу в інший з метою спасіння людства, забезпечують життєздатність людей і тварин, оскільки слугують матеріалом добування вогню: “So the four medicine men, born of the same mother, smoked together. This was the first time that men had ever smoked, and they sang and prayed together as they did so. The brothers, who called **the sacred weed** nawak’osis, were meant to teach its use to the people. But nawak’osis made them powerful and wise and clear-minded, and they did not want to share it with others. They planted the sacred weed in a secret place that only they knew” (AIML, “Sacred Weed”, p. 63).

Різні племена мають свою культову тварину, в якій втілено імплікативні ознаки етноархетипу Великого Творця:

- Ведмідь – покровитель мисливців племені чіпва “When Brother bear heard this, he thought. That’s not my friend Little Rabbit. This is something else altogether” (AIML, “How to Scare a Bear”, p. 377);

- Орел – племені сіу “So we are descended from the **eagle**. We are an **eagle nation**. That is good, something to be proud of, because the eagle is the wisest of birds. He is the Great Spirit’s messenger; he is a great warrior. That is why we always wore the **eagle plume**, and still wear it. We are a great nation. It is I, Lame Deer, who said this” (AIML, “How the Sioux Came to Be”, p. 95);

- Жінка-Павук – Творець добробуту: “The Grandmother Spider said, “Let me try!” First she made a thick-walled pot out of clay. Next she spun a web reaching all the way to the other side of the world. She was so small that none of the people there noticed her coming. Quickly Grandmother Spider snatched up the sun, put it in the bowl of clay, and scrambled back home along one of the strands of her web. Now her side of the world had light, and everyone rejoiced. **Spider Woman brought not only the sun to the Cherokee, but fire with it. And besides that, she taught the Cherokee people the art of pottery making**” (AIML, “Grandmother Spider Steals the Sun”, p. 155).

У назвах племен найбільш чітким виявився принцип "своє↔чуже", тому в текстах міфів, легенд і казок простежується чітка диференціація приналежності до роду і племені: “Many lifetimes ago there lived two brave warriors. One was named Wanblee Gleshka, **Spotted Eagle**. The other was Kangi Sapa, **Black Crow**. They were friends but, as it happened, were also in love with the same girl, Zintkala Luta Win – **Red Bird**” (AIML, “Spotted Eagle and Black Crow”, p. 260).

У наведеному фрагменті легенди героями постають образи-символи орла и ворона. Їх ідентифікація створюється за рахунок додавання ознак, виражених прикметниками і дієприкметниками, як наприклад, *spotted* (плямистий), *black* (чорний), що є характерним для тварин Південної Дакоти.

В амеріндіанських міфах, легендах і казках віддзеркалено ту ціннісну, аксіологічну основу етнокультурної традиції, яку називаємо етнокультурними особливостями. В назвах, вилучених з аналізованих текстів, чітко простежується тенденція автохтонного населення США до самоідентичності.

До прикладу, легенда про коня, що танцює, складена народом племені сіу “Tatanka Iyotake’s Dancing Horse” (Brule Sioux) : *“The ghost dance was peaceful, but the whites thought of it as the signal for a great Indian uprising. They asked the army for help, and in the end many unarmed ghost dancers, mostly women and children, were killed at Wounded Knee. We Indians think that the white people were afraid of the ghost dance because they had a bad conscience, having taken away half of the remaining Indian land just a few years before. People with bad consciences live in fear, and they hate most those whom they have wronged. This was with the ghost dance”* (AIML, “Tatanka Iyotake’s Dancing Horse”, p. 267).

В образі коня, що танцює, в легенді експліковано ідею нескореності амеріндіанців, їхньої жаги до вільного життя. З огляду на це, в текстах міфів і легенд з’являються образи, які вербалізують межу між реальним та ірреальним світом, поєднують в собі те, що на перший погляд поєднати неможливо.

Образне мислення зумовлене властивою людині здатністю співвідносити предмети та явища навколишньої дійсності одне з одним, уявляти один предмет за допомогою іншого. Тому, в сучасній лінгвістиці розрізняють поняття «образ», «словесний образ», «художній образ».

У контексті нашого дослідження ми зосереджуємо увагу на художньому образі і ставимо за мету виявлення різноаспектних способів його формування в художньому прозовому тексті. Художній образ – більш широке поняття, ніж словесний образ, хоча останній виникає раніше [Белехова 2004, с. 49], тому під художнім образом розуміють специфічну форму й спосіб відображення життя різними видами мистецтва: пластичними (скульптура, архітектура, живопис) й динамічними (художня література, поезія, кіно, театр) [Арутюнова 1990, с. 71; 374, с. 282; Ніколаєв 2011, с. 34–38].

Дослідження художніх образів амеріндіанських прозових текстів підтвердило факт, що сакральні, духовні, міфічні словесні образи амеріндіанських міфів, легенд і казок стають передконцептуальними структурами художніх типажних образів, їхніми етнокультурними матрицями.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях є достатньо робіт, в яких з позиції лінгвоконцептології виокремлюються і описуються лінгвокультурні типажі – узагальнені образи представників конкретної культури, які легко піддаються упізнанню. Досліджено соціокультурні типажі «колекціонер», «шпана», «нехлюй» [Карасик 2010, с. 178, 193, 207], «французький буржуа» [Дмитрієва 2005, с. 75], «британський прем’єр-міністр» [Васильєва 2010, с. 4], «чиновник» [Щеглова 2010, с. 9], «дівчина-flapper» [Любімова 2013, с. 10].

Лінгвокультурні типажі можуть мати етнокультурну значущість, виражати цінності всього суспільства, висвітлюючи національно-культурну своєрідність етносу (такі етнокультурні типажі як, наприклад, американський ковбой, англійський аристократ), або соціокультурну значущість, характеризуючи певну соціальну групу, що протиставлена іншим представникам суспільства (соціокультурні типажі, до прикладу: футбольний фанат).

У контексті нашого дослідження зосереджуємо увагу на механізмах формування етнокультурного типажу. Етноархетипи (Великого Творця, Жінки-Творця, Медіси), які ми виявили в ході архетипного аналізу амеріндіанських міфів, легенд і казок, є ментальними образами, укоріненими в свідомості етносу. Етноархетипні образи є передконцептуальною основою художніх образів, які відносимо до етнокультурних типажів.

Етнокультурний типаж розглядаємо в таких аспектах: 1) як особистість, в якій акумульовано характерні риси представників етносу певного періоду в історії народу; 2) як смисловий шар концептуального простору художнього образу-персонажа, що може бути репрезентовано у вигляді фрейму-сценарію, описуючи який будемо користуватися методом фреймового аналізу.

Так, у роботі визначено етнокультурний типаж «нескорений». У концептуально-архетипний фрейм такого типуажу вміщуються: людина-символ Тай-ме в романі-легенді “The Way to Rainy Mountain”, художник метис Сет в романі “Child from the Past”, молодий юнак Авель в романі-міфі “House Made of Dawn” Наварра Скотта Момадея, напівкровка Тайо в романі “Ceremony” Леслі Мармон Сілко і багато інших героїв творів амеріндіанських письменників ХХ століття.

Образ бентежного юнака, індіанського ветерана Другої Світової війни, поставленого волею ХХ століття між двома світами – американським і індіанським – став втіленням багатьох схожих автохтонних характерів. Шлях «нескорених» в пошуку істини супроводжується низкою несподіванок і перешкод. Драма їхньої долі є відбитком шляху автохтонного населення США до «світанку» і пов’язана з ідеєю відродження духовної гідності, честі, етнокультурних традицій і цінностей, домінантними з яких залишаються любов до природи, установа гармонії і балансу.

Яскравим зразком «нескореного» постає Авель, герой роману-міфу Скотта Момадея «Дім, зі світанку створений». Нестерпна ситуація духовного розпуття, в яку Скотт Момадей поставив головного персонажа роману, є не тільки достовірною, але й типовою для Америки тих часів. Цей факт підтверджується тим, що у Авеля був реальний прототип. Це – індіанець Айра Хейз, герой Другої Світової війни, який після повернення додому опинився в нових умовах існування, що було спричинено напливом альбіносів, які намагались нав’язати автохтонному населенню свої правила життя [Momaday 1996].

Етнокультурний типаж «нескорений» є узагальненим художнім образом представників молодого покоління амеріндіанців ХХ століття. З одного боку, вони відчують гостре тяжіння до збереження традицій своїх предків (носять довге волосся, розуміють цінність природи, обізнані в правилах мисливства і землеробства, шанують обряди й ритуали, вірять в дух землі і поважають його). З іншого боку, вони вимушені пристосовуватися до законів Нового Світу, суспільства, яке вважають для себе чужим і не знаходять необхідного місця в ньому.

У певний час вони почуваються загубленими серед двох світів – свого й іншого, що актуалізується в тексті метафорами: “*Now, here, the world was open at his back. He had lost his place. He had been long ago in the center, had known where he was, had lost his way, had wondered to the end of the earth, was even now reeling on the edge of the void. The sea reached and leaned, licked after him and withdrew, failing off forever in the abyss. And the fishes...*” (“House Made of Dawn”, p. 92).

У роздумах героя про своє місце в світі домінують негативні маркери його внутрішнього стану: край порожнечі (*the edge of the void*), безодня (*abyss*), чітко простежується межа між «вчора» (своїм світом) і «сьогодні» (іншим світом). Маркерами розмежування двох світів тут виступають: лексичні одиниці (*now, here, at his back*), зміна індикаторів часового простору (для свого світу, який залишився позаду вживається граматична форма минулого здійсненого часу – *had been long ago, had known where he was, had lost his way, had wondered*; для іншого світу, в якому він знаходився, коли опинився на роздоріжжі, граматична форма минулого тривалого часу – *was even now reeling*). Життя в іншому світі асоціюється з морем (стихія, що є чужою для жителів гірської місцевості), з безвихіддю, що лексикалізовано метафорою “*the edge of the void*” (край порожнечі), іменником *abyss* (безодня) і посилено дієприслівником *failing off forever* (той, що падає назавжди).

Головний персонаж завжди знаходиться в центрі подій. На початку і в фіналі твору він здійснює свій ритуальний біг, що символізує початок нового життя, місія, яку може виконувати тільки Великий Творець. Аналіз композиційно-мовленнєвих форм (опис портрету Авеля, його роздуми, внутрішні монологи, філософські міркування) в романі-міфі «Дім, зі світанку створений», дозволив виявити такі характеристики персонажного образу, як: єдиний, на кого покладена місія (*he was alone, he was at the centre of the world*), незламний

(like a wooden Indian, like a rock), упевнений (sure and easy), невгамовний (he would do it again).

Визначені риси характеру головного персонажу уможливають його ідентифікацію як етнокультурного типу «нескорений» (*unsubdued*). Нескореність головного персонажу підкреслюється в тексті в різних описах, і особливо у фіналі, коли головний персонаж здійснює свій ритуальний біг: “*He was running and a cold sweat broke out upon him and his breath heaved with the pain of running, but he was **unsubdued**. His legs buckled and he fell in the snow, but he was **unsubdued** and got up and ran on. The rain fell around him in the snow and he saw his broken hands, how the rain made streaks upon them and dripped soot upon the snow. And he was **unsubdued**, got up and ran on*” (“House Made of Dawn”, p. 185).

Попри всі негаразди, що символічно виражені описом його фізичного стану (*cold sweat broke out upon him, his breath heaved with the pain, His legs buckled*), кліматичних умов (*rain fell around him in the snow*), Авель знаходить в собі сили піднятися і бігти далі (*And he got up and ran on*). Він здійснює ритуальний біг задля нового життя, він біжить туди, де є дім, зі світанку створений.

У здійсненні місії Великого Творця, спрямованої на відтворення нового життя, Авеля підтримують слова народної пісні “*He was running, and under his breath he began to sing. There was no sound, and he had no voice; he had only the words of a song. And he went running on the rise of the song. House made of pollen, house made of dawn*” (“House Made of Dawn”, p. 185). Слова чудотвірної пісні про дім, зі світанку створений, надають Авелю сил, підтримують його нескорений (*unsubdued*) характер і він здійснює свій біг заради щасливого майбутнього свого народу.

Словник Macmillan Dictionary дає визначення прикметника *unsubdued* (нескорений) як “*unconquered, not vanquished*” [Macmillan Dictionary 2002, с. 1429], тобто неспокійний, непереможний, і такі синоніми якомога краще підходять до описуваного етнокультурного типу персонажного образу.

Такі образи постають незламними, упевненими у правильності прийнятих рішень і беруть на себе місію очищення своєї землі від тих, хто намагається установити нові закони і правила життя: “*For he would know what the white man was, and he would kill him if he could. A man kills such an enemy if he can*” (“Ceremony”, p. 174).

До прикладу, Авель завжди перебуває в центрі подій: у пролозі роману і в його фіналі серед долини в резервації публо Авель віддає всі свої сили ритуальному бігові, щоб вирішити конфлікт між хаосом і порядком у Всесвіті: “*Abel was running. He was **alone and running, hard at first, heavily, but then easily and well**. The road curved out in front of him and rose away in the distance. He could not see the town. The valley was gray with rain, and **snow** lay out upon the dunes. It was dawn. ... He was running, running. He could see the horses in the fields and the crooked line of the river below.*

*For a time the sun was whole beneath the cloud; then it rose into eclipse, and a dark and certain shadow came upon the land. And Abel was running. He was **naked to the waist**, and his arms and shoulders had been marked with burnt wood and ashes. The road curved out and lay into the bank of rain beyond, and Abel was running. Against the winter sky and the long, light landscape of the valley at dawn, he seemed almost to be standing still, **very little and alone**” (“House Made of Dawn”, Prologue).*

Повтор лексичної одиниці *alone*, що починає і замикає візуалізоване коло цього ритуального бігу, є індикатором того, що герой не є самотнім, але єдиним, на кого покладена місія відродження нації, моральних устоїв, принципів, звичок тощо. Він є єдиним, хто не побоявся і почав цей ритуальний біг до гори, за якою настане світанок, що є символом зародження нового життя.

З одного боку, самотність героя в просторі бігу показує, що він є першою людиною, яка творить Всесвіт, він біжить на світанку, а світанок – символ зародження нового життя: “*Against the winter sky and the long, light landscape of the valley at dawn, he seemed almost to be standing still, very little and alone*”. З іншого боку, його нерухомість на тлі рівнини додають

йому властивості міфологічного Світового Стовпа, що охудожнено предикативною конструкцією *he seemed almost to be standing still* (здавалося, що він стоїть на місці) і метафорою *naked to the waist* (непокритий, як стовбур дерева).

Висновки і перспективи дослідження. Проведення аналогій між мотивами і вчинками героїв амеріндіанських міфів та легенд і персонажами сучасних прозових текстів показав, що етноархетип Великого Творця постає передконцептуальною основою формування художніх образів як етнокультурних типажів. У статті визначено лінгвокультурні критерії, за якими персонажний образ віднесено до типового образу, що втілює ціннісні ознаки представників амеріндіанської молоді кінця ХХ століття. Доведено, що імплікативні ознаки етноархетипу Великий Творець виявляються в образі головного персонажа шляхом лінгвальних чинників семантико-граматичного, синтаксичного, семіотичного рівнів. Перспективою подальшого дослідження вбачаємо у визначенні лінгвокогнітивних особливостей семіозису художнього образу як етнокультурного типажу у когнітивно-семіотичному аспекті.

Література

- Апресян Ю.Д. Избранные труды / Юрий Дереникович Апресян. — М.: Языки русской культуры, 1995. — Т. 2 : Интегральное описание языка и системная лексикография. — 766 с.
- Арутюнова Н.Д. Образ, метафора, символ в контексте жизни и культуры / Н. Д. Арутюнова // Res Philologica. Филологические исследования : сб. ст. памяти академика Г. В. Степанова / [редкол. : Н. Д. Арутюнова, Н. А. Жирмунская, Д. С. Лихачев]. — М. : Л.: Наука, 1990. — С. 70—89.
- Белехова Л.И. Образное пространство поэтического текста (на материале американской поэзии) / Л. И. Белехова // Науковий вісник Волинського державного університету. Філологічні науки (романо-германська філологія). — Луцьк : Вежа, 1999. — С. 80—82.
- Белехова Л.И. Словесный поэтический образ в американской поэзии: лингвокогнитивный аспект : [монография] / Лариса Іванівна Белехова. — М. : Звездапад, 2004. — 376 с.
- Белехова Л.И. Стереотипные словесные поэтические образы в американском поэтическом дискурсе: коммуникативно-прагматический аспект / Л. И. Белехова // Наукові записки. Серія : Філологічні науки : [зб. наук. пр.]. — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. — Вип. 138. — С. 3—9.
- Васильева Л.А. Лингвокультурный типаж "британский премьер-министр" (на материале современного английского языка) : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Васильева Людмила Анатольевна. — Нижний Новгород, 2010. — 149 с.
- Гачев Г.Д. Развитие художественного образа в литературе : автореф. дис. на соискание науч. степени докт. филол. наук : спец. 10.01.08 "Теория литературы" / Г. Д. Гачев. — М. : МГУ, 1983. — 31 с.
- Дмитриева О.А. Лингвокультурный типаж "французский буржуа" / О. А. Дмитриева // Аксиологическая лингвистика : лингвокультурные типажы. — Волгоград : Парадигма, 2005. — С. 74—88.
- Жаботинская С.А. Концептуальный анализ языка: фреймвые сети / С. А. Жаботинская // Мова : [наук.-теор. часопис із мовознавства]. — 2004. — № 9 : Проблеми прикладної лінгвістики — С. 81—92.
- Забяко А.П. Архетипы культурные / А. П. Забяко // Культурология. XX век : [энциклопедия] / [гл. ред., сост. С. Я. Левит]. — СПб. : Университетская книга, 1998. — Т. 1. — С. 38—41.
- Карасик В.И. Языковая кристаллизация смысла : [монография] / Владимир Ильич Карасик. — М.: Гнозис, 2010. — 351 с.
- Красных В.В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія : [курс лекцій] / Виктория Владимировна Красных. — М. : ИТДГК "Гнозис", 2002. — 284 с.
- Любимова С.А. Семантико-когнітивні та прагматичні аспекти репрезентації лінгвокультурного типажу "дівчина-flapper" в американському дискурсі : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Любимова Світлана Анатоліївна. — К. : КНЛУ, 2013. — 190 с.
- Николаев А.И. Художественный образ как преображенная модель мира / А. И. Николаев // Основы литературоведения : [учеб. пособие для студ. филол. спец.] / А. И. Николаев. — Иваново : ЛИСТОС, 2011. — С. 34—38.
- Шпет Г. Г. Внутренняя форма слова : этюды и вариации на темы Гумбольдта / Густав Густавович Шпет. — [2-е изд.]. — М. : Едиториал УРСС, 2003. — 230 с.
- Щеглова И.В. Лингвокультурный типаж "чиновник" (на материале русского языка) : дис. ... кандидата филологических наук : 10.02.19 / Щеглова Инна Владимировна. — Волгоград, 2010. — 170 с.
- Юнг К.Г. Архетипы и символы / Карл Гюстав Юнг. — М. : Renaissance, 1991. — 306 с.
- Allen P.G. Off the reservation: reflections on boundary-busting, border-crossing loose canons / Paula Gunn Allen. — N. Y. : Beacon press, 1998. — 254 p.
- American Folklore : An Encyclopedia / [ed. Jan Harold Brunvand]. — N. Y. and London, 1996. — 775 p.
- Bierhorst J. The Mythology of North America / John Bierhorst. — New York : Anchor Books, 1985. — 135 p.
- Bopp J. The Sacred Tree / Judie Bopp. — USA : Lotus Press, 2004. — 82 p.
- Campbell J. The Inner Reaches of Outer Space: Metaphor as Myth and as Religion / Joseph Campbell. — N. Y. : Harper and Row Publishers, 1988. — 286 p.
- Chandler D. Semiotics : The Basics / Daniel Chandler. — [2-nd ed.]. — L. — N. Y. : Library of Congress, 2007. — 293 p.
- Erdoes R. American Indian Myths and Legends / Richard Erdoes, Alfonso Ortiz. — N. Y. : Random House, 1984. — 521 p.
- Hartz P.R. Native American Religions / Paula R. Hartz. — N. Y. : Okla, 2009. — 144 p.
- Macmillan English Dictionary. — Oxford : Macmillan Publishers Limited, 2002. — 1675 p.
- Momaday N. S. Interview / Navar Scott Momaday. — Sun Valley : Idaho, 1996.
- Momaday N.S. House Made of Dawn / Navar Scott Momaday. — N. Y. : Harper and Row Publishers, 1998. — 198 p.
- Silko L. M. Ceremony / Leslie Marmon Silko. — N. Y. : Penguin Books, 1986. — 243 p.